

Dagens frågor

Konsulternas uttåg

I all stillhet har under regeringen Palmes sista tid och ännu mer klart vid den borgerliga regeringens ämbetsutträd skett en förändring i regeringsarbete och kanslihusorganisation, som är av stor praktisk betydelse men nästan inte observerats – upphörandet av ordningen med sk administrativa konsulter. Härmed avses statsråd utan departement men med uppgift att administrativt/juridiskt biträda och råda departementscheferna – vanligen cheferna för några departement. Under 1900-talet har det i allmänhet ordnats så, att man haft två administrativa konsulter och att dessa i första hand hänvisats att hjälpa till i 5–6 angivna fackdepartement.

Dessa konsulter räknar sitt ursprung från departementsorganisationens tillkomst år 1840 och rekryterades så bra att de nästan från början blev oumbärliga formella hörnpelare i regeringsarbetet och uppskattade rådgivare åt ofta ovana politiker/ministrar. De stora namnen från de första decennierna är statsråden Wallensteen (enligt Louis de Geer: "av alla levande lexikon jag känt det fullständigaste och säkraste") och Günther (senare några år tom statsminister). Från 1900-talet förtjänar nämnas bla statsråden Hederstierna (i Lindmans första ministär) och Linnér (konsult i Hammarskjölds regering under första världskriget) samt under de tidigare socialdemokratiska regeringarna Torsten Nothin och Karl Schlyter. Från 1900-talets mitt minns man flera dugliga och aktiva konsulter, tex – å propos årets anti-krångelkampanj – 1950-talets kämpe för denna sak Gunnar Danielson ("Krångel-Daniel" – statsråd 1946–52).

Hur har det kommit sig att systemet med de juridiskt/administrativa, ofta inflytelserika konsultativa statsråden av denna typ upphört? Orsakerna är flera. Under det långa socialdemokratiska maktinnehavet blev politiker/ministrarna småningom alltmera vana och säkra – i stånd att klara sig med sina

egna tjänstemän i departementen, utan att behöva lita till tränade statsrådskolleger av ämbetsmannatyp. Kadern av högre fackämbetsmän i kanslihuset har också kvalitativt och kvantitativt förstärkts – de nya titlarna "rättschef" och "departementsråd" är en illustration till detta. Ej minst har rättschefen i statsrådsberedningen kommit att spela en viktig roll. Att konsulterna befunnits umbärliga sammanhänger möjligen också med att man under de sista 3–4 decennierna någon gång på dessa poster fått personer som helt enkelt ej fyllt måttet – antingen på grund av passiv läggning eller på grund av brister i politiskt omdöme och handlingskraft. Å andra sidan har det kunnat hända att en administrativ konsult av aktiv läggning (typ Lidbom) funnit sig otillfredsställd med sin mera rådgivande och kontrollerande funktion och velat ta hand om och självständigt sköta grupper av ärenden i ett eller flera departement; vederbörande har därigenom realiter blivit ej blott administrativ konsult utan även "hjälpminister" av den typ som ibland också rent formellt kallats "konsultativt statsråd" (exempel Anna-Greta Leijon i Palmes regering och Birgit Friggebo i Fälldins).

Vad just angår underlåtenhet att rekrytera administrativa konsulter till den sittande koalitionsregeringen får man väl antaga, att trängseln om platser de olika partierna emellan gjorde det svårare att bereda plats för konsulter av äldre typ. I stället lär man ha tänkt sig att lita till statsrådsberedningens och justitiedepartementets folk, kanske speciellt den "opolitiska" justitieministern Romanus, som just har den bakgrund, vilken i allmänhet utmärkt de gamla konsulterna.

Har det visat sig vara till olägenhet att inte ha administrativa konsulter i regeringskretsen? I betraktande av den osäkerhet, som oerfarna nya ministrar stundom visat, vågar man nog säga, att tillvaron av ett par handfasta konsulter av den typ, som förut representerades av män som Linnér och Nothin,

säkert skulle vara till nytta, inte minst under en ny regerings första tid. En återuppståndelse av konsultinstitutionen ter sig därför inte omotiverad men å andra sidan ej direkt sannolik.

Barnatro eller bedrägeri

Under senare år har man i den politiska debatten alltmer uppmärksammat de fördomsfria metoder, med vilka den socialdemokratiska maktapparaten arbetar. Sålunda har Arbetarnas Bildningsförbund välförtjänt kommit i skottgluggen, bl a för sina försök att få tillgodoräkna sig sina medlemmar mångdubbelt vid beräkning av statsanslag. Till ABF är man nämligen kollektivansluten genom medlemskapet i en riksorganisation, som är medlem. Ett typiskt och numera dessbättre mer allmänt känt exempel är följande: är man LO-medlem är man tvångsansluten till SAP, är man HSB-medlem är man tvångsansluten till Hyresgästernas Riksförbund. Då är man också fyra gånger om medlem i ABF och betalar på fyra ställen avgift till det. Är man sedan medlem i De handikappades riksförbund har man ett femte medlemskap (och avgift) på halsen.

Mindre känt är att ABF numera har 41 riksorganisationer anslutna – ibland över medlemmarnas huvuden och utan att de ens uppmärksammat sin lycka. Hur många i Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka vet om att de genom sitt medlemskap i ABF anslutit sig till "en samhällsomdanning i överensstämmelse med arbetarrörelsens grundläggande värderingar" (dvs i socialistisk riktning). Så är numera ABF:s program formulerat.

Sammanlagt har 15 handikappsorganisationer – en överväldigande majoritet av denna kategori av organisationer – anslutits till ABF. Härigenom har den socialdemokratiska maktapparaten skaffat sig praktiskt taget monopol på det frivilliga studiearbetet

bland dessa människor. Detta monopol utnyttjas till en järnhård indoktrinering i de lokala studiecirkelarna på ABF-lokalerna liksom i handikappsorganisationernas egna vilohem och fritidsgårdar. Att detta betalas med allmänna medel är självklart – det är fitnessen i maktapparaten metodik.

När socialdemokraterna kritiseras för detta storartade politiska lurendrejeri, undviker de i det längsta debatt. Tvingas de fram i ljuset, svarar de antingen med obehärskade vredesutbrott eller hycklande försäkringar om det politiskt oskyldiga i verksamheten.

Ett dråpligt exempel på det senare gav i somras studierektorn i ABF Bo Toresson i ett debattinlägg i Norrköpings Tidningar (16/7). Han skildrade ABF:s verksamhet i följande förföriska tonfall: "ABF har aldrig försökt dölja att ABF är arbetarrörelsens studieförbund. Tvärtom. Den som söker sig till ABF vet att ABF står för en verksamhet präglad av vänskap och samhörighet, en verksamhet där man hjälper varandra och delar med sig av sina erfarenheter och kunskaper."

Socialism är att vara hygglig, sa' Palme!

Men verksamheten har enligt Toresson en ideologi också: "Deltagarna vet också att det i ABF:s verksamhet handlar om att granska företeelser kritiskt istället för att acceptera allt som en tingens ordning. Man vet att det handlar om att samarbeta för att finna gemensamma lösningar till gemensamma problem. Vi lever i ett kommersiellt präglat konkurrenssamhälle. Den som går in i ABF-lokalerna vet att verksamheten är antikommersiell och bygger på antikonkurrens. Det är bl a detta vi menar med att arbeta enligt arbetarrörelsens värderingar."

Som synes förenas kärleken till nästan på bästa sätt med nitet om maktapparaten indoktrineringsuppgift.

Sverige och IDB

Ett av vårt lands största problem för närvarande är underskottet i de utrikes betalningarna. Balansen måste återställas genom att exporten ökar. Därför är det glädjande att Sveriges medlemskap i den interamerikanska banken, IDB, nu uppenbarligen är tryggt. Sedan vårriksdagen bifallit handelsminister Staffan Burenstam Linders proposition i ärendet, upptogs förhandlingar med banken om villkoren. Överläggningarna blev klara i slutet på juli. Regeringen kunde då meddela, att Sverige är berett att gå in i IDB. Från handelsdepartementet framhölls att en granskning av bankens årsrapport för 1976 gett vid handen, att insatserna för de fattigare latinamerikanska länderna ökat och att några av de ur demokratisk synvinkel mest kritiserade staterna framdeles kommer att bli större långgivare än låntagare. Detta är en utveckling som från svensk sida bör noteras med tillfredsställelse.

I föl genomfördes ändringar i bankens bestämmelser, som innebar att svenskt medlemskap blev mera önskvärt än tidigare. Nu får nämligen endast medlemmarna lämna in anbud på IDB:s projekt. Beställningar till svenska företag på kanske hundratals miljoner kr skulle alltså kunna förloras, om vi valt att ställa oss utanför. Vad detta skulle betyda för svensk sysselsättning är lätt att inse.

Den socialdemokratiska oppositionens motstånd mot medlemskapet i IDB är besynnerligt och inkonsekvent.

Olof Palmes regering lät på sin tid utarbeta en departementspromemoria, där det poängterades att ett medlemskap i banken framstod som nödvändigt, särskilt med tanke på exporten. Därtill kommer att regeringen tidigare under fyra år överförde sammanlagt 26 miljoner kr i dollarvaluta till IDB-banken. Pengarna skulle användas till ett stort vattenförsörjningsprojekt i Brasilien. Resultatet härav blev att svenska företag fick tillfälle att lämna anbud på olika delar

av projektet och att de fick leverera utrustning och experttjänster för sammanlagt betydligt mer än 26 milj. kr.

Men nu är det annat ljud i den socialdemokratiska skällan. I dag vänder man sig med frenesi mot IDB-medlemskapet, primärt av moraliska skäl. Det betyder att man samtidigt levererar en hård indirekt kritik mot partivännerna i exempelvis Västtyskland, Österrike, Storbritannien och Danmark. Dessa socialdemokratiskt styrda stater – liksom fö alla västeuropeiska nationer, inklusive det kommunistiska Jugoslavien, utom Norge – har nämligen ansökt om medlemskap eller är redan medlemmar i IDB. Vad är det för moraliska värderingar som skiljer socialdemokraterna i Sverige från systerpartierna i Västeuropa?

De demokratiska krafterna i Latinamerika är beklagligtvis svaga. Förtryck och ofrihet råder överallt. Ett svenskt medlemskap i IDB betyder inget ställningstagande till förmån för enskilda regimer. Vi är bara inte så protektionistiska att vi enbart handlar med stater som har en väl utvecklad demokrati. Vi är tvärtom så fördomsfria att vi under flera år gett generös u-hjälp till det kommunistiska Kuba och därmed indirekt stött Fidel Castros krigföring i Afrika. Här har det verkligen funnits moraliska betänkligheter, men socialdemokraterna sopade då de moraliska aspekterna under mattan. Det gällde ju då en kommunistdiktatur.

Facklig opinionsbildare

Kommunalekonomiska utredningen har beräknat hur mycket den kommunala skatten kommer att öka fram till 1985. Det skrämmande perspektivet är 35 kronor i utdebitering vid periodens slut. Bara fram till 1980 kommer planerad utbyggnad av barnomsorgen, den alltmer krävande äldre vården och övrig utbyggnad, tom av måttfull omfatt-

ning, i förening med den starka inflationen att obönhörligen kräva 2 à 3 kronors skattehöjning. Om man vill behålla i stort sett oförändrad skatt de närmaste tre åren, måste man genomföra totalstopp för all utökad verksamhet utanför barnomsorgens och äldre vårdens områden.

Vilka slutsatser drar då tidningen Kommunalarbetaren av detta? Jo, säger den, utredningen företer ju bara räkneexempel, som förutsätter att alla antaganden är riktiga. De ekonomiska förutsättningarna för kommunerna kan se annorlunda ut om tre resp åtta år. Mot detta är ingenting att invända. Att spå om framtiden är svårt.

Vidare anser tidningen, att kommunernas trängda ekonomiska läge måste leda till en allmän bedömning av hela samhällets ekonomi, vad man oundgängligen måste satsa på och var pengar finns att ta. Där finner man en guldgruva i försvarsanslagen! De ökade resurserna till försvaret borde enligt tidningen i stället gå till kommunerna. Dessutom tar man icke oväntat avstånd från indexregleringen av skatterna. Med en nästan öronbedövande monoton upprepar man det socialdemokratiska påståendet, att indexregleringen ger höginkomsttagarna stora skattelättnader samtidigt som den kommer att urholka samhällets finansiella resurser.

Där har den kommunalekonomiska utredningen och regeringen alltså fått två goda råd att begrunda. Regeringen bör observera nödvändigheten av att för allmänheten och inte minst sina egna klarlägga betydelsen av begreppet indexreglering. Utan klar insikt om den verkliga innebörden av reformen kommer gemene man mer eller mindre mot sin vilja att svälja den socialdemokratiska vulgärtolkningen av detta begrepp.

Å andra sidan är det möjligt att Kommunalarbetaren talar för döva öron. En insändare – fackligt verksam – beklagar sig i samma nummer över att hans folk är hänvisat till borgerliga tidningar och tom köper

dem frivilligt, bla av den anledningen att de i många fall har bättre sportsidor. Följaktligen får de kollektivanställda enligt samma sagesman en skev bild av den politiska och fackliga verksamheten. De fackliga tidningarna, som ju är bärare av sanningen, lämnas skam till sägandes olästa. Här har oppositionspartiet uppenbarligen en svår nöt att knäcka.

Svartmålning

Fackförbundet Metall med sina 450 000 medlemmar är som bekant landets största och utgör den tyngsta delen i LO-komplexet. Alltså har det ett särskilt intresse vad dess ordförande Bert Lundin säger om vår ekonomiska kris.

Nyligen uttalade han sig i en "TT-intervju" – ett medium som både SAP och LO börjat använda flitigt. Vad han sade var inte just trösterikt för dem som till äventyrs hoppats att de ledande inom LO skulle börja förstå vad de ställt till med genom de senaste avtalsrörelserna. En passus ger i ett nötskal andan i hans förkunnelse: "Det är oroande att behöva konstatera att dagens makthavare försöker svartmåla situationen. Fortsätter det är risken stor att industrin till sist tappar tron på sig själv och inte gör de investeringar som är nödvändiga för att vi i framtiden skall kunna behålla vår framskjutna ställning som industrination."

Om man skall skratta eller gråta över detta är en smaksak. Bert Lundin har uppenbarligen ingenting lärt och ingenting glömt sedan den tid, då Arne Geijer upplyste att LO skulle driva sina lönekrav fast de var samhällsekonomiskt oförsvarliga. Ty vad som hänt är ju att näringslivet inte längre har råd med summan av lönekostnader, sociala avgifter och skatter. Man måste alltför ofta avstå från önskvärda investeringar därför att de förutses gå med förlust. Den svenska in-

dustrin har ingalunda tappat tron på sig själv, tvärtom gör den intensiva ansträngningar att rädda vad som räddas kan av lönsamhet och sysselsättning. Men det finns en gräns. Ingen, inte ens Bert Lundin, kan lyfta sig själv i håret.

Hans uttalande ger anledning till en ytterligare reflexion. Vi slapp dessbättre Stålverk 80, och den borgerliga valsegern avvärdade tillsvidare Meidnerfondsystemet, som skulle medföra att Bert Lundin och hans medbröder i LO-toppen efter hand övertagit kommandot över det enskilda, dvs dåmera fackföreningsägda, näringslivets investeringar. Var det skulle slutat behöver man inte gissa sig till. De företagsekonomiska insikter, som från socialdemokratisk politisk och facklig sida demonstrerades i debatten kring Stålverk 80, var av den arten att de mera kyliga herrarna i Kooperativa Förbundet näppeligen skulle anförtrott partiets "stålmän" en divers-handel på landet. Ty hur man än bär sig åt – ingen kan leva på att producera på lager eller att sälja till priser som en marknad inte vill acceptera.

Det är den situationen det svenska näringslivet nu måste få komma ur – eljest kan man där förlora tron på framtiden.

För att inte tala om hur framtiden skulle se ut om den inkluderade Bert Lundin och Hans Ericsson som ledare av vårt näringsliv. Hur mycket "svartmålning" skulle de herrarna tåla?

Dagspressens upplageutveckling

Tidningsstatistikens upplagesiffror för första halvåret 1977 är dyster läsning för dagstidningarnas ledningar på de flesta håll. Tidigare under 1970-talet har man i allmänhet kunnat inregistrera någon ökning, låt vara att det ofta rört sig om några promille. I år går dagstidningarnas vardagsupplaga tillbaka med en procent. Samtidigt stiger löne-

kostnaderna. De tycks t ex på DN öka sin andel av omsättningen i en takt av 1,5 procent om året och är nu uppe i 46,5 procent. Inte minst problematiska är de höga distributionskostnaderna. Lönsamheten i tidningsbranschen försvagas – inte ens första- och ensamtidningarna med över 20 000 ex i upplaga har en högre avkastning på det arbetande kapitalet än 1–2 procent. Annonsbyråerna propagerar i stor utsträckning för direktreklam. Resebyråernas agerande under våren är ett annat exempel på annonsörernas tveksamhet inför dagspressen.

Det finns dock undantag som lyser i den mörka helhetsbilden. Svenska Dagbladet har med 177 000 sin största upplaga någonsin. Årets ökning med 8 000 ex har utplånat alla tidigare förluster. Dagens Nyheter har tappat 13 000 ex till 431 000. Förklaringen är säkert inte enbart av politisk eller teknisk art. Det kan också vara så att DN:s läsare är känsligare än SvD:s för negativa ekonomiska förändringar. Inte heller är det osannolikt att morgontidningsläsning är en tradition som är mindre väl förankrad hos DN:s presumtiva läsekrets än hos SvD:s. Det har t ex visat sig att ungdomar med egna hem har tillgång till egen morgontidning i bara drygt hälften så stor utsträckning som sina jämnåriga i föräldrahemmet – däremot är det ingen större skillnad när det gäller tillgång till TV. Dagspressen tycks alltså ha att kämpa emot ett visst motstånd mot tidningsläsning inom en generation som inte minst efter de senaste årens löneutveckling torde ha en konsumtionsstandard utan tidigare motstycke.

I övrigt är det bland storstädernas morgontidningar – bortsett från Dagen – bara Arbetet och Skånska Dagbladet i Malmö som ökar: med några få hundra ex till 106 000 resp 31 000. Sydsvenska Dagbladet minskar med hundra ex och har knappt 116 000. I denna situation har Sydsvenskans ledning uppvaktat statsministern och pekat på de egendomliga effekter på konkurrenssitua-

tionen i Malmö som uppstått genom presstödet. Göteborgs-Posten gör en kraftigare förlust än Sydsvenskan – 5 000 ex till 305 000 – man erinrar sig att det finns ett antal relativt vitala dagstidningar i de expanderande randområdena kring Göteborg som kan utgöra konkurrens för G-P.

Kvällstidningarna är som väntat ännu mer konjunkturkänsliga än morgonpressen. De minskar med genomsnittligt 3 procent. I år är det Expressen med ny chefredaktör som klarar sig sämst med ett minus på 26 000 ex till 545 000. Aftonbladet kommer undan med minus 9 000 ex till 449 000, Kvälls-Posten med minus 1 500 ex till 113 000 och GT med minus 1 000 ex till 92 000.

För landsortspressen finns ett par intressanta fakta att notera. Det ena är att man ändå hamnar på rätt sida om nollstrecket, låt vara med ett plus på bara 3 promille mot 1,5 procent förra året. Det andra är att flera stora första- eller endatidningar med långvarig uppgång, som t ex VLT, nu gått tillbaka medan ett antal bla socialdemokratiska landsortstidningar har gått framåt. Norrländska Socialdemokraten har t ex återtagit positionen som största Norrlandstidning från Västerbottens-Kuriren. Det är möjligt att detta inte bara avspeglar presstödet utan också det socialdemokratiska fotfolkets känslor efter regimskiftet.

Slutligen kan man fråga sig om det är det kommunistiska inbördeskriget som medfört ett ökat intresse för k-pressen: både Norrskensflamman (k) och tvådagarsstidningen Ny Dag (vpk) har starkt stigande upplagor. Det är onekligen en utmaning i ett hårdnande inrikespolitiskt klimat.

Vädret i TV

Ett verkligt dystert meddelande har utgått från Radioutredningen. Kanske det mest populära, det mest eftersökta av alla program i TV och Radio är hotat. "Nyhetsredaktionerna ska själva avgöra om de vill använda me-

teorologerna från SMHI eller ej." Som ett brev på posten har kommit ett uttalande från Bengt Öste, chef för Rapport i TV-2. "Det är en allmän uppfattning på Rapport, Aktuellt och Ekot att det är vi journalister som ska presentera vädret. Väderrapporterna ska inte dirigeras (!) från SMHI. Vi tycker inte att väderrapporterna alla gånger är journalistiskt gjorda."

Nej, lyckligtvis är de gjorda av skolade, vederhäftiga meteorologer, som dessutom framträder på ett sakligt och vänligt, ibland vid dåligt väder på ett rent av medkännande sätt. Tittarna tror på dem och tycker om dem. Det må vara att det numera kanske regnar mera i Norrköping än det gjorde förr. Varför inte? Någonstans skall det ju regna. Ytterst är det nämligen så – hr Öste må tro det eller inte – att det är vädret och inte SMHI som dirigerar väderrapporterna. På SMHI sker, ofta under tidspress, en sammanställning av ett otal observationer, vilka med stöd av erfarenhet och vetenskapliga fakta omvandlas till meddelanden till allmänheten om väderleksutsikterna. Kalla gärna dessa meddelanden populärvetenskap och inte journalistik, men de är sakliga och välavvägda, vilket är något väsentligt då det gäller prognoser.

Att detta är näst intill olidligt för vissa TV-journalister kan man förstå. De vet ingenting om vetenskap, och saklighet är ju inte precis deras starka sida. Därför skall rapporterna bli vad hr Öste kallar journalistiskt gjorda. Detta måste innebära att de skall spetsas till för att enligt Rapport och Aktuellt bli mer intresseväckande; för tittarna är annars vädret tillräckligt intressant i sig självt. Risken är uppenbar att TV-journalisten ur det material som ställs till hans förfogande – och vars bakgrund han inte begriper – väljer ut vad han själv tycker är mest spännande och låter resten vara. Särskilt förödande kan den metoden bli för sjörapporterna!

Givetvis kommer också väderleken att vinklas. Ett lågtryck över de brittiska öarna kan bli "mycket dåligt väder, som vanligt västerifrån" för att ge intryck av att vad som kommer från det väderstrecket är dåligt. I öster kommer solen att lysa: "den goda värmen i Ryssland kommer snart hit, ingenting kommer att kunna hindra den." Ibland får vi väl också höra att vädret i Kina inte uppskattas tillräckligt av de vetenskapliga knegarna i Norrköping.

Om tittarna fick vara med och bestämma skulle resultatet vara givet: de vill ha kvar sina hemvana meteorologer. Skulle inte TV-journalisterna kunna utsättas för en viss påtryckning till fromma för tredje man, som avses bli lidande för deras skull? TV brukar vara pigg på opinionsundersökningar. Varför inte ordna en sådan? Men helst en utfrågning gjord av ett från TV fristående företag, tack.